

Een traditie voor iedereen

Leerevaluatie naar de gebeurtenissen rondom
de jaarwisseling 2021-2022 in de gemeente Noardeast-Fryslân

9 juni 2022

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1	
1	Inleiding.....	1
1.1	<i>Onderzoeksvraag en doel.....</i>	1
1.2	<i>Onderzoeksaanpak.....</i>	1
1.3	<i>Aanbevelingen en conclusies.....</i>	2
1.4	<i>Leeswijzer.....</i>	3
2	Aanbevelingen voor de voorbereiding.....	4
2.1	<i>Werk gezamenlijk aan een traditie voor iedereen.....</i>	4
2.2	<i>Maak de gemaakte afspraken expliciet aan de hand van scenario's en communiceer deze aan bewoners.....</i>	8
3	Aanbevelingen voor optreden tijdens de jaarwisseling.....	10
3.1	<i>Onderzoek werkbare en veilige varianten voor het overheidsoptreden.....</i>	11
3.2	<i>Onderzoek welke middelen het bereik van de waarschuwingen kunnen vergroten....</i>	12
3.3	<i>Wees scherp op de externe communicatie na afloop van de jaarwisseling.....</i>	13
	Disclaimer leerevaluatie.....	14
	Over het COT.....	14
	BIJLAGE A – Overzicht van het verloop per dorp.....	15
	BIJLAGE B – Planvorming overheid en hulpdiensten.....	23
	BIJLAGE C – Verloop jaarwisseling in relatie tot de planvorming.....	25
	BIJLAGE D – Respondentenlijst op functie.....	27

1 Inleiding

De jaarwisseling van 2021-2022 in de Gemeente Noardeast-Fryslân liep op diverse plekken uit op ongeregeldheden. Bij deze ongeregeldheden raakten acht hulpverleners gewond. Daarvan hebben enkele ernstig letsel (aan het hoofd en gehoorschade). Een groot deel van de gewond geraakte hulpverleners kan op het moment van schrijven (medio mei) door het letsel nog niet werken en ondervindt nog dagelijks hinder. Bij inwoners leidde het optreden van de politie tot veel onvrede. Deze onvrede richt zich enerzijds op de noodzaak van het optreden en anderzijds op het optreden zelf. Uit de door ons gevoerde gesprekken blijkt dat het vertrouwen van de bewoners in de overheid en politie door het optreden is gedaald, ondanks dat de hulpdiensten optraden conform de vooraf door hun gemaakte afspraken.

1.1 Onderzoeksvraag en doel

De driehoek (gemeente, politie en OM) wil leren van de gebeurtenissen rond de jaarwisseling 2021-2022 en gaf opdracht aan het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement (hierna: COT) deze evaluatie uit te voeren. Centrale vraag bij deze evaluatie was: *Wat kunnen overheid, hulpdiensten en bewoners concluderen en leren uit de gebeurtenissen rond de jaarwisseling 2021-2022?* Doel hiervan is dat volgende jaarwisseling(en) feestelijk verlopen en dat eventueel (onverhoopt) optreden veilig verloopt.

Deze evaluatie is niet gericht op het feitelijk reconstrueren van het verloop van de jaarwisseling. Evenmin om een oordeel te vellen over de proportionaliteit en subsidiariteit van het politieoptreden. De onafhankelijke commissie geweldsaanwending doet onderzoek naar het gebruikte geweld.¹ Tijdens het onderzoek richten wij ons op de voorbereiding op de jaarwisseling, de inzet tijdens de jaarwisseling en de nasleep ervan. Hierbij betrekken wij onder andere de landelijke en lokale context, het verloop van eerdere jaarwisselingen, beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen, communicatie tussen partners, stakeholders en bewoners en de nasleep.

1.2 Onderzoeksaanpak

Deze leerevaluatie is uitgevoerd in de periode tussen woensdag 2 februari 2022 en 13 mei 2022. Voor het onderzoek analyseerden wij ruim 100 documenten. Voorbeelden hiervan zijn verslagen van driehoeksoverleggen, beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen, uitgewerkte scenario's, correspondentie tussen ketenpartners en draaiboeken. Deze stelden de gemeente en politie op ons verzoek aan ons ter beschikking. De documenten zijn met de grootste zorgvuldigheid behandeld en uitsluitend ingezet om de feiten scherp te krijgen.

Naast de documentenanalyse voerden wij ruim 25 gesprekken met betrokkenen vanuit de gemeente, politie, brandweer en het OM. Ook spraken wij met de dorpsbelangen van de betreffende dorpen. De dorpsbelangen nodigden twee tot vier inwoners uit bij het gesprek. De selectie hiervan is op ons verzoek bepaald door de dorpsbelangen. Dit met als doel om het perspectief van aanwezige bewoners gedegen over te brengen en mee te kunnen wegen in de leerevaluatie. Van de gesprekken zijn geen schriftelijke verslagen gemaakt. Tot slot organiseerden wij een leertafel met vertegenwoordigers van de Gemeente Noardeast-Fryslân, de politie, het Openbaar Ministerie en de brandweer. Doel van de leertafel was om als overheid en hulpdiensten gezamenlijk te reflecteren.

¹ De resultaten van de onafhankelijke commissie geweldsaanwending zijn mondeling met ons gedeeld. De resultaten worden eerst met de betrokken politiemensen gedeeld en maken daarom geen onderdeel uit van deze rapportage.

1.3 Aanbevelingen en conclusies

In deze leerevaluatie geven wij antwoord op de aan ons gestelde hoofdvraag 'Wat kunnen overheid, hulpdiensten en bewoners concluderen en leren uit de gebeurtenissen rond de jaarwisseling 2021-2022?'. Op basis van de documentenanalyse, interviews en leertafel doen wij in totaal vijf aanbevelingen met als doel een veilig verloop van de jaarwisseling. Twee aanbevelingen hebben betrekking op de voorbereiding op de jaarwisseling en drie op een eventueel overheidsoptreden tijdens de jaarwisseling. In deze paragraaf lichten wij de aanbevelingen en de conclusies die hieraan ten grondslag liggen beknopt toe. De verdere uitwerking vindt u in hoofdstuk 2 (aanbevelingen voor de voorbereiding) en hoofdstuk 3 (aanbevelingen voor optreden tijdens de jaarwisseling).

Aanbevelingen en conclusies over de voorbereiding op de jaarwisseling

1. Onze belangrijkste aanbeveling is dat bewoners en overheid gezamenlijk afspraken zouden moeten maken over de wijze waarop bewoners oud en nieuw willen en kunnen vieren. Centraal in dit gesprek zou moeten staan hoe oud en nieuw voor *alle* bewoners een feest wordt en dit binnen gezamenlijk vastgestelde grenzen verloopt. Daarmee kan het ook een rustiger en veiliger oud en nieuw worden voor hulpverleners. Werk gezamenlijk aan nieuwe tradities. Voorafgaand aan deze afspraken zal het noodzakelijk zijn om de afgelopen jaarwisseling gezamenlijk af te sluiten en bewoners antwoord te geven op de vragen die nog leven.
2. Vervolgens zullen de gemeente en hulpdiensten de gemaakte afspraken expliciet moeten maken aan de hand van scenario's. Bespreek aan de hand van voorstelbare casuïstiek grensgevallen en wijze waarop de overheid in die gevallen wenst te reageren. Op deze manier worden de afspraken en uitgangspunten concreet. Communiceer de afspraken vervolgens duidelijk aan bewoners, zodat iedereen op de hoogte is van hetgeen wel en niet wordt getolereerd.

Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de volgende conclusies over de huidige voorbereiding:

- a. Alhoewel de ongeregelheden binnen één gemeente plaatsvinden, verschilt de context sterk per dorp. Wel zijn er duidelijke raakvlakken in het verloop van de afgelopen jaarwisseling.
- b. Elementen van de huidige traditie leiden tot overlast en zijn in strijd met de wet. Tegelijkertijd is een groot deel van de bewoners van mening dat de wijze waarop zij oud en nieuw nu vieren 'erbij hoort'. Zij hechten veel waarde aan de tradities en zijn van mening dat dit met oud en nieuw zou moeten kunnen.
- c. De landelijke coronamaatregelen speelden een rol in wat de overheid wel en niet kon toestaan en hoe de jaarwisseling werd gevierd door bewoners.
- d. Het verloop van de afgelopen jaarwisseling tastte het vertrouwen van de bewoners in de overheid en politie aan. Hier ligt een belangrijke opgave richting de toekomst.
- e. Voor de driehoek was helder wat tijdens de huidige jaarwisseling zou worden toegestaan. Sommige bewoners ervaarden hierin een groot verschil ten opzichte van vorig jaar en zijn van mening dat zij hiervan onvoldoende op de hoogte waren.
- f. Omdat burgemeesters voorafgaand aan de jaarwisseling al toestemming geven voor ME-inzet als dit noodzakelijk is, is het des te meer van belang dat zij de gemaakte afspraken binnen de driehoek gezamenlijk expliciteren.

Aanbevelingen en conclusies voor overheidsoptreden tijdens de jaarwisseling

Het risico bestaat dat er onverhoopt wederom gevaarstelling ontstaat bij volgende oud en nieuwvieringen. De huidige tradities zijn immers diepgeworteld en bewoners geven aan dat de kans op ongeregelheden ook een bepaalde spanning en aantrekkingskracht met zich meebrengt. Het zou dus nodig kunnen zijn om in te grijpen. Met het oog op een eventueel overheidsoptreden bij een volgende jaarwisseling doen wij de volgende drie aanbevelingen:

3. Onderzoek werkbare en veilige varianten voor het overheidsoptreden. Denk bijvoorbeeld aan een eigen rol van bewoners in het naleven en onderling corrigeren van overschrijdingen van gemaakte afspraken. Een andere mogelijkheid is om gezamenlijk afspraken te maken over de varianten

waarop de politie en brandweer samenwerken in (het voorkomen van) het optreden, zoals gezamenlijk aanspreken of variëren in de gehanteerde treintjes-aanpak.

4. Onderzoek welke middelen het bereik van de waarschuwingen voorafgaand aan het overheidsoptreden kunnen vergroten.
5. Wees scherp op de externe communicatie na afloop van de jaarwisseling. Stem als overheid en hulpdiensten de communicatie na het optreden met elkaar af. Maak hierover afspraken in de aanloop naar de jaarwisseling. Dit is belangrijk om onbegrip en ruis te voorkomen.

Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de volgende conclusies over het huidige overheidsoptreden:

- g. De brandweer en gemeente hebben op alle plekken in de Gemeente Noardeast-Fryslân veilig haar werk kunnen doen. Dit is het gevolg van het feit dat overheid en hulpdiensten volgens vooraf door hun gemaakte afspraken optraden.
- h. Voor politie én bewoners is de afgelopen jaarwisseling echter niet veilig verlopen; acht hulpverleners raakten (ernstig) gewond en ervaren hiervan nog steeds de gevolgen. Voor bewoners was het kordate optreden heftig en impactvol. Zij hebben hierover klachten. Het contrast tussen de beleving van de bewoners en die van de politie is groot.
- i. Het door de politie laagdrempelig aanspreken van bewoners op de uit de hand gelopen vuren, leidde tot verzet bij het publiek. Hierdoor moest de ME een veilige werkomgeving creëren voor de brandweer en gemeente om het vuur te kunnen blussen en op te kunnen ruimen.
- j. Het ingrijpen van de politie leidt bij een deel van de bewoners tot veel weerstand. Bewoners geven aan wel open te staan voor overleg met de brandweer over vuren die uit de hand lopen. De brandweer bestaat in de Gemeente Noardeast-Fryslân grotendeels uit vrijwilligers en staat volgens bewoners dicht bij bewoners en zien zij als 'één van hen'.
- k. De politie heeft in alle dorpen gewaarschuwd voorafgaand aan de ME-inzet en het gebruik van verdrijvingsgas (ook wel genoemd: traangas) in Burdaard. Dit zijn zij ook verplicht. Daarentegen hebben bewoners klachten over de waarschuwingen en het al dan niet ontbreken daarvan.
- l. De communicatie van de afzonderlijke hulpdiensten na afloop van de jaarwisseling zorgde voor extra ruis en onbegrip bij bewoners en hulpdiensten.

1.4 Leeswijzer

De aanbevelingen voor de voorbereiding op de jaarwisseling staan uitgebreider beschreven in hoofdstuk 2. Hoofdstuk 3 beschrijft de aanbevelingen voor optreden tijdens de jaarwisseling. Wat zich volgens de geïnterviewde betrokkenen tijdens de jaarwisseling afspeelde in het dorp, kunt u lezen in bijlage A. Deze perspectieven hebben we per dorp samengevat in deze rapportage. Bewoners, gemeentemedewerkers, politieagenten en brandweerlieden hebben een uiteenlopend perspectief. Door middel van dit onderdeel willen wij recht doen aan de verschillende perspectieven van alle betrokkenen. In bijlage B kunt u meer lezen over de planvorming. In bijlage C leest u hoe de planvorming zich verhoudt tot het verloop tijdens de jaarwisseling. Tot slot treft u in bijlage D het respondentenoverzicht op functie.

2 Aanbevelingen voor de voorbereiding

In de aanloop naar de jaarwisseling werken de Gemeente Noardeast-Fryslân, de politie, OM en brandweer nauw samen. Zij maken afspraken over wat zij tijdens de jaarwisseling tolereren en hoe zij samenwerken. Dit leggen zij vast in planvorming, waaronder beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen. Wij doen twee aanbevelingen voor de voorbereiding op de komende jaarwisseling(en):

- 1. Werk samen aan een traditie voor iedereen.** Betrek de bewoners nadrukkelijk in de voorbereiding op de aanstaande jaarwisseling(en). Dit is belangrijk omdat een deel van de bewoners veel waarde hecht aan de traditie en de wijze waarop zij oud en nieuw nu vieren. Andere bewoners ervaren (onderdelen van) de traditie daarentegen als overlast. Ook zijn een aantal elementen van de huidige traditie gevaarzettend of zelfs in strijd met de wet (bijvoorbeeld grote vuren dichtbij woningen of op de openbare weg waardoor de vuren de doorgaande weg blokkeren). Dit is voor de overheid en hulpdiensten onaanvaardbaar. Het doel van de dialoog tussen overheid en bewoners is het vinden van een manier waarop oud en nieuw voor alle bewoners een feest wordt, en binnen gezamenlijk vastgestelde grenzen verloopt. Hierdoor wordt oud en nieuw een feest met minder incidenten en veiliger verloop voor inwoners en hulpverleners. Specifiek voor de aanstaande jaarwisseling zal het belangrijk zijn om de afgelopen jaarwisseling af te sluiten. De ervaring van de politie loopt uiteen met het perspectief van een deel van de bewoners. Het is belangrijk deze perspectieven dichter bij elkaar te brengen.
- 2. Maak de gemaakte afspraken expliciet aan de hand van scenario's en communiceer deze aan bewoners.** De met bewoners gemaakte afspraken zal de driehoek moeten expliciteren aan de hand van scenario's. Wat betekent het voor ons in de handhaving? Wanneer grijpen we in? En wanneer niet? Op welke wijze grijpen we in? Dit leidt tot een eenduidig beeld binnen de driehoek over de beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen. Naast duidelijkheid voor de hulpdiensten, is duidelijkheid over de afspraken ook van belang voor bewoners. Het is dus belangrijk dat de overheid en hulpdiensten de afspraken duidelijk communiceren aan bewoners.

In dit hoofdstuk gaan wij verder in op bovenstaande aanbevelingen.

2.1 Werk gezamenlijk aan een traditie voor iedereen

Wij adviseren de overheid en bewoners om gezamenlijk afspraken te maken over hoe oud en nieuw kan worden gevierd. Betrek in deze gesprekken de tradities van de dorpen, de overlast die bewoners ervaren én de maatschappelijke normen. Dit is geen eenduidige opgave omdat de ongeregelheden weliswaar plaatsvonden binnen één gemeente, maar de context per dorp sterk verschilt. Een randvoorwaarde is dan ook dat de overheid en hulpdiensten op de hoogte zijn van de gebruiken per dorp. Normaal gesproken voert de Gemeente Noardeast-Fryslân gesprekken met dorpsbelangen van sommige dorpen. Een deel van deze gesprekken zijn in 2021 geannuleerd toen bleek dat de gemeente vanwege de landelijke coronamaatregelen geen feesten kon faciliteren.

Het is van belang om voor de gesprekken ter voorbereiding op de jaarwisseling een brede vertegenwoordiging van de bewoners uit te nodigen. De gemeente kan deze gesprekken initiëren en faciliteren. Betrek bijvoorbeeld ook nadrukkelijk jongeren, overlastmelders en behouders van de traditie. Dorpsbelangen kunnen mogelijk een rol spelen in het uitnodigen van de juiste mensen hiervoor, voor zover de overheid en hulpdiensten hier geen zicht op zou hebben. Breng de uiterste perspectieven samen en werk gezamenlijk aan een nieuwe traditie, inclusief gezamenlijk vastgestelde grenzen. Centraal in dit gesprek zou moeten staan dat oud en nieuw voor *alle* bewoners een feest is en dit ordentelijk verloopt. Op basis hiervan kan de overheid faciliteren binnen gezamenlijk vastgestelde grenzen. Dit biedt de overheid de gelegenheid om enige sturing te geven ten aanzien

van de openbare orde. Een kanttekening hierbij is dat van bewoners niet verwacht kan worden dat zij financieel verantwoordelijk worden gehouden voor het feit dat andere bewoners alsnog de grenzen overschrijden. Mogelijk kan positieve beloning bijdragen aan het behalen van het gewenste effect. De gemeente zou als beleid kunnen hanteren dat op basis van een positief verlopen oud en nieuw de subsidie hoger uitvalt. De gesprekken kunnen leiden tot afspraken waar een grote groep zich aan zal conformeren. Mogelijk kan het er ook aan bijdragen dat bewoners elkaar corrigeren en dit van elkaar tolereren. Eventueel overheidsingrijpen zou dan op meer begrip kunnen rekenen en tot minder weerstand kunnen leiden.

Deze gezamenlijke dialoog heeft de voorkeur boven een meer repressieve aanpak. Een repressieve aanpak kan leiden tot een *self fulfilling prophecy* rond ongeregelheden. Hard overheidsoptreden kan zeer effectief zijn op de avond zelf, maar zullen de verwachtingen en spanningen voor de jaren daarna steeds verder doen stijgen. De verwachting dat er iets zal gebeuren leidt tot gedragingen van bewoners en maatregelen van de overheid die juist zullen leiden tot uitlokking en ongeregelheden.

Verskillende perspectieven op de traditie

In de gesprekken die wij voerden in het kader van deze leerevaluatie merken wij dat er grofweg op twee manieren naar de jaarwisseling en bijbehorende tradities wordt gekeken. Veelal in uitersten. De ene groep vindt dat de traditie van zwaar vuurwerk, carbid-schieten en brandjes 'erbij hoort'. De overlast die dat eventueel geeft moet dan maar worden geaccepteerd. Daarbij komt volgens deze groep dat de overheid met de jaarwisseling ook meer zou moeten tolereren dan normaal; 'het is tenslotte maar één avond in het hele jaar'. Daar staat tegenover dat er ook een groep is die de overlast en de angst die de traditie met zich meebrengt zat is. Zij vinden dat de overheid juist direct zou moeten ingrijpen vanwege de overlast en de schade die wordt aangebracht. Het speelt mee dat de gemeente Noardeast-Fryslân een heringedeelde gemeente is. In bepaalde dorpen in oud-Ferwerderadeel en oud-Kollumerland worden vreugdevuren op een kruising als normaal gezien. In oud-Dongeradeel is dat niet (meer) het geval, nadat in 2013 in het dorpje Raard een auto inreed op een groep dorpelingen die tijdens de jaarwisseling rondom een vreugdevuur stonden. Daarbij viel een dodelijk slachtoffer en meerdere gewonden. In Noardeast-Fryslân bestaan op dus ook daarom verschillende opvattingen en tradities.

In het licht hiervan kan bij de voorbereiding rekening worden gehouden met de volgende zaken:

1. **De dynamiek van de jaarwisseling verschilt sterk per dorp.** De drie grootste verschillen hebben betrekking op het moment waarop de dorpen de jaarwisseling vieren, de manier waarop de dorpen de jaarwisseling vieren (de traditie zelf) en welke groepen vooral deelnemen aan de traditie. Voor een volledige beschrijving per dorp van het verloop van de afgelopen jaarwisseling, verwijzen wij naar bijlage A. Hieronder lichten wij de belangrijkste verschillen uit, uitgaande van de traditie zoals deze geldt zonder coronabeperkingen.
 - *Het moment waarop de dorpen de jaarwisseling vieren verschilt.* Zo vindt de traditie in Anjum bijvoorbeeld een dag voor de jaarwisseling plaats, in de nacht van 30 december op 31 december. Op oudjaarsnacht is het in Anjum juist vrij rustig. In Kollumerzwaag is op oudjaarsmiddag een carbid-evenement dat overgaat in een feest voor jongeren. Het zwaartepunt van de jaarwisseling ligt daar tussen 21:00 en 22:00 uur. In Burdaard ontstaat het vuur dikwijls in de loop van de nacht van 31 december op 1 januari, wanneer jongeren na de jaarwisseling samenkomen.
 - *De traditie zelf verschilt per dorp.* Een belangrijk verschil tussen de dorpen binnen de Gemeente Noardeast-Fryslân is dat het ene dorp een groot feest organiseert, terwijl andere dorpen de jaarwisseling vieren met een vreugdevuur. In Anjum en Kollumerzwaag is vaak een feest op een specifieke locatie. In Burdaard, Ferwert en Marrum geldt dit niet of in mindere mate. Burdaard en Marrum staan bekend om een vuur op een specifieke locatie waar bewoners samenkomen om de jaarwisseling te vieren.

- *De doelgroep van de traditie verschilt per dorp.* In Anjum, Burdaard en Ferwert nemen vooral jongeren deel aan de traditie. In Anjum organiseert de jeugd het feest zelf en zijn zij al geruime tijd voor de jaarwisseling bezig met het organiseren van het feest. In Burdaard trekt vooral de jeugd erna de jaarwisseling op uit richting het vuur op de kruising. In Kollumerzwaag en Marrum is de jaarwisseling meer een feest waarin jong en oud samenkomen.

Het is dus van belang dat de Gemeente Noardeast-Fryslân de tradities van elk dorp kent. Van een aantal dorpen kent de overheid en hulpdiensten de tradities en gebruiken al. Er is ook nauw contact met de carbidploegen en tussen de dorpsbelangen en dorpencoördinatoren. De traditie is echter niet voor ieder dorp bekend en vastgelegd. Een inventarisatie van de gebruiken rondom de jaarwisseling per dorp kan helpen bij de dialoog met bewoners en om recht te doen aan de waarde die bewoners aan de traditie hechten.

- 2. Elementen van de huidige traditie leiden tot overlast en zijn in strijd met de wet.** Een deel van de bewoners hecht veel waarde aan de huidige traditie. Een ander deel van de bewoners ervaart veel overlast van een aantal elementen van de huidige traditie. Omdat een aantal van die elementen gevaar opleveren of zelfs in strijd zijn met de wet, leidt dit tot ingrijpen van de overheid en hulpdiensten.

Zo starten jongeren in Anjum al vanaf begin december met het afschieten van carbid (zonder vergunning). De frequentie hiervan neemt in de loop van december steeds verder toe. Dit leidt tot een nadrukkelijk dilemma voor het gezag. Een deel van de bewoners ervaart namelijk overlast door de harde knallen en het tijdstip waarop de mensen het carbid afschieten. Dit geldt ook voor zwaar vuurwerk dat – ondanks het vuurwerkverbod – veelvuldig wordt afgestoken. In meerdere dorpen steken bewoners (jaarlijks) (vreugde)vuren aan. Dit gebeurt vaak op de openbare weg. Door middel van autobanden, caravans, bankstellen en andere spullen ontwikkelt dit zich soms tot grote vuren. Een deel van de bewoners ervaart overlast van de rook of zijn bang dat hun nabij gelegen huis vlam vat. Bewoners ‘ontvluchten’ het dorp uit angst of prepareren uit voorzorg emmers water. De vuren leiden soms tot schade aan het milieu en de omgeving, zoals wegen, lantaarnpalen, bomen etc. Het aantal overlastmeldingen, de ernst van de overlast en de schade aan de omgeving leiden ertoe dat de overheid zich genoodzaakt voelt in te grijpen. Bewoners verlangen dit ook omdat het hun veiligheid betreft, hetgeen het dilemma voor driehoek tussen wel en niet ingrijpen versterkt.

Bovenstaande staat los van de bijzonderheid rond de afgelopen jaarwisseling. De landelijke coronamaatregelen beperkten de ruimte voor gemeenten om de gebruikelijke evenementen te faciliteren.

- 3. Specifiek voor aankomende jaarwisseling: sluit de afgelopen jaarwisseling af en breng de uiteenlopende perspectieven dichter bij elkaar.** De afgelopen jaarwisseling is voor alle betrokkenen impactvol. Voor de hulpverleners omdat zij in sommige gevallen met gevaar voor eigen leven optreden. Acht hulpverleners raken gewond, waaronder ernstig en blijvend. Ook voor bewoners is de jaarwisseling impactvol. Bewoners schrikken van het politieoptreden of zijn teleurgesteld dat het dorp in een kwaad daglicht wordt gezet. Een aantal bewoners houdt verwondingen over aan het politieoptreden. Tijdens de interviews blijkt ons dat het politieoptreden en de communicatie van de overheid en hulpdiensten na afloop voor sommige bewoners leidt tot wantrouwen in de overheid en hulpdiensten. Wij constateren dat de ervaring van de politie uiteenloopt met het perspectief van een deel van de bewoners. Dit lichten wij toe in het kader aan het eind van deze paragraaf.

Doordat we interviews met een brede groep betrokkenen hebben gehouden, kwamen de verschillende perspectieven voor ons dichterbij elkaar. Ons beeld is dat de klachten vanuit een individueel perspectief de oprechte beleving is van de bewoners. Tegelijkertijd concluderen we dat de politie conform de door overheid en hulpdiensten vooraf gemaakte afspraken optrad². Aannemelijk is bijvoorbeeld dat een deel van de bewoners de waarschuwingen niet heeft gehoord, terwijl de ME wel meerdere keren waarschuwde voorafgaand aan het optreden. Een combinatie van muziek, gezelligheid, vuur, vuurwerk en het feit dat bewoners geen politie verwachten zijn hiervoor mogelijke verklaringen. Hoe de situatie is ervaren kan afhangen van de plek waar iemand aanwezig is. In Burdaard is het geweld tegen hulpverleners in één specifieke straat bijvoorbeeld zo heftig dat de politie verdrijvingsgas (ook wel traangas genoemd) inzet, terwijl collega's in een andere straat wel in gesprek kunnen met bewoners. Daarbij geldt ook dat de politie handelt vanuit een context van meldingen en eerdere ervaringen. In Marrum speelt bijvoorbeeld dat eerder op de dag meldingen worden gedaan over jongeren die flessen met benzine vullen, terwijl bewoners de sfeer juist een stuk gezelliger vinden dan vorig jaar.

Omdat de perspectieven van bewoners, overheid en hulpdiensten nu nog uiteenlopen is het belangrijk om de voorbereiding op de aankomende jaarwisseling te starten met een afsluiting van de afgelopen jaarwisseling. Breng de uiteenlopende perspectieven samen. De gemeente zou samen met de politie bijvoorbeeld informatiesessies kunnen organiseren waarin de uitkomsten van de rapportage worden besproken en bewoners de gelegenheid hebben om vragen te stellen. Dit is aanvulling op de gesprekken die de gemeente al voerde met een aantal bewoners. In sommige gevallen was dit met de politie erbij. Dit waren waardevolle gesprekken die de perspectieven al dichterbij elkaar brachten, maar waar nog niet alle vragen konden worden beantwoord. Dit moment kan de gemeente mede benutten als startpunt om afspraken te maken over met welke bewoners de overheid en hulpdiensten kunnen toewerken naar een nieuwe traditie.

Uiteenlopende perspectieven politie en deel bewoners

Door de interviews verkregen wij een beeld van het verloop van de jaarwisseling. Daarbij viel op dat de perspectieven soms ver uit elkaar liggen. In dit kader lichten we de uiteenlopende perspectieven wat verder toe.

Heftig geweld van deel bewoners tegen politie

De politie wordt in alle dorpen geconfronteerd met fors geweld; zij worden bekogeld met zwaar vuurwerk, flessen en andere materialen. Dit leidt tot acht gewonde hulpverleners. Meerdere agenten hebben nog steeds last van gehoorschade en zijn hierdoor niet in staat om te werken. Dit heeft veel impact op het persoonlijk leven van de betreffende personen en hun families. Betrokken agenten beschrijven dat het vuurwerk soms zo hard is dat de luchtdruk door de beschermende ME-kleding voelbaar is. De gooiers zouden het vuurwerk bewust langer vasthouden zodat het explodeert op hoofdhogte van de politie.

De politie past geweld toe in reactie op dit geweld en om het beoogde resultaat te bereiken; een veilige werkomgeving voor de brandweer en gemeente zodat zij veilig kunnen blussen en opruimen. In alle dorpen is dit gelukt. In Burdaard is hier verdrijvingsgas voor nodig. Ook in Burdaard leiden de waarschuwingen van de politie tot veel reactie van een deel van het publiek. Hierdoor kost het de politie veel moeite om de kruising leeg te maken en alle toegangswegen af te zetten. In een specifieke straat is het geweld zo fors dat de politie zich genoodzaakt voelt om verdrijvingsgas in te zetten om het publiek op een veilige afstand te krijgen.

² Deze conclusie zullen wij nader onderbouwen in hoofdstuk 3.

Klachten bewoners over politie-inzet

Het politieoptreden leidt tot veel onbegrip en vragen bij bewoners. Een deel van deze bewoners klaagt over de noodzaak van het optreden. Andere bewoners begrijpen dat de politie optreedt vanwege de gevaarlijke situatie, maar zijn ontdaan over de wijze waarop dit gebeurt. Er zou sprake zijn van buitenproportioneel optreden. Wij maken vijf rode draden op uit de klachten van de bewoners over het politieoptreden:

- i. De aanwezigheid van politie zou provocerend werken: bewoners zijn van mening dat de gemeente en hulpdiensten vooraf de aggresieve reactie vanuit het publiek kan incalculeren als de politie zou komen kijken of ingrijpen. Dit zou in het bijzonder gelden voor de aanhoudingseenheid (AE), door bewoners ook wel Romeo's genoemd. In de dorpen waar de politie hiervan gebruik maakte, zouden deze de aanwezigen hebben opgehitst.
- ii. De politie zou niet hebben gewaarschuwd of de waarschuwing was niet verstaanbaar.
- iii. Bewoners die de waarschuwing wel hoorden zouden geen tijd hebben gekregen om te vertrekken: na het waarschuwen zou de politie direct los zijn gegaan en charges hebben uitgevoerd. Als bewoners al weg hadden willen komen, zou daar geen ruimte voor zijn geboden.
- iv. De politie zou weinig oog hebben gehad voor differentiëren: bewoners zijn van mening dat de politie ook tegen welwillende aanwezigen optrad, terwijl zij geen kwaad deden. Bewoners stellen bijvoorbeeld dat zij met hun handen omhoog stonden of aan de kant gingen, en toch werden geslagen door ME'ers of gebeten werden door een politiehond.
- v. Het contrast is groot ten opzichte van hetgeen vorig jaar en op andere plekken werd getolereerd: bewoners stellen dat op andere plekken vuren waren die tenminste net zo hoog waren of dat er vorig jaar op dezelfde plek een soortgelijk vuur was en toen niet werd ingegrepen of dat het beëindigen hiervan in goed overleg met de brandweer verliep.

2.2 Maak de gemaakte afspraken expliciet aan de hand van scenario's en communiceer deze aan bewoners

Expliciet maken van de afspraken met bewoners

Na het maken van afspraken met bewoners en het vaststellen van de planvorming, is het van belang om als driehoek te bespreken wanneer en op welke manier er wordt gehandhaafd. Maak de afspraken expliciet. Het helpt om hierbij gebruik te maken van scenario's: wat doen we op het moment dat er vuurwerk richting een agent wordt gegooid? Wat als het geweld (alleen) verbaal is? Of wat doen we als het vuur geen direct gevaar oplevert voor de omgeving, maar er wel melding wordt gedaan door angstige bewoners? Op deze manier worden de afspraken en uitgangspunten concreet.

Het expliciet maken van de gemaakte afspraken is extra belangrijk omdat de burgemeesters van Noord Nederland de politie in de aanloop naar de jaarwisseling vooraf toestemming voor eventuele politie-inzet geven. De politie kan beter in de geest van het bevoegd gezag en de verleende toestemming optreden als zij hier gezamenlijk concrete invulling aan hebben gegeven.

Afspraken communiceren aan bewoners

De expliciet gemaakte afspraken en beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen moeten vervolgens duidelijk gecommuniceerd worden aan bewoners. Het is van belang dat bewoners op de hoogte zijn van de gemaakte afspraken: wat organiseren bewoners tijdens de jaarwisseling? Wat faciliteert de gemeente? Wat tolereert de gemeente en wat betekent dat dan? Wanneer grijpt de politie in en wat kunnen bewoners dan verwachten? Duidelijkheid vergroot de voorspelbaarheid van het overheidsoptreden. Dit is mede belangrijk vanwege het 'het hoort erbij'-sentiment. Bij bewoners bestaat de indruk dat er rond oud en nieuw meer gedoogd zou worden, omdat 'het er nou eenmaal bij hoort'. Op een aantal plekken werd eerder nooit ingegrepen tijdens de jaarwisseling, wat het gevoel dat het 'erbij hoort' versterkt. Dit maakt het extra belangrijk om concreet te maken wat de gemeente en hulpdiensten niet tolereren en op welke wijze zij hierop handhaven. Ook als dit betrekking heeft op

gedragingen die bij wet verboden zijn (denk aan het afsteken van zwaar vuurwerk - zeker bij een algeheel vuurwerkverbod - en brandstichten op de openbare weg) en waarvan bewoners dus behoren te weten dat dit niet is toegestaan.

In het communiceren van de afspraken ligt een taak voor zowel de overheid en hulpdiensten als voor bewoners. De gemeente en politie zouden bijvoorbeeld door middel van een animatiefilm of infographic duidelijk kunnen maken wat is afgesproken en wat wel en wat niet getolereerd wordt tijdens de jaarwisseling, inclusief de ratio hierachter. Dit in aanvulling op de TV-spots die de afgelopen jaarwisseling zijn gemaakt waarin bewoners werd opgeroepen geen geweld tegen hulpverleners te gebruiken. In de communicatie naar de komende jaarwisseling zal de nadruk meer liggen op de gemaakte afspraken met bewoners en wat wordt gefaciliteerd. Bewoners kunnen dit vervolgens met elkaar delen en elkaar hierop aanspreken. Gebruik hiervoor ook initiatieven waarbij bewoners zich al organiseren, zoals dorpsbelangen en winkeliersverenigingen. Benut ook lokale media en huis-aan-huis bladen om de afspraken te delen. Probeer de jongeren te bereiken via sociale media en via jeugd- en jongerenwerkers. Wat zijn de regels en wat maakt dat deze noodzakelijk zijn? Zo kan bijvoorbeeld worden benoemd dat de reden waarom de overheid geen grote vuren op doorgaande wegen accepteert is dat dit voor ambulance of andere hulpdiensten tot vertraging kan leiden die het verschil tussen leven en dood kan maken. Daarnaast laat het incident in Raard zien dat ook de veiligheid van bewoners in het geding kan komen bij vuren op de openbare weg. Bij deze communicatie zal steeds de nieuwe traditie voor iedereen centraal moeten staan. Voorkom dat de nadruk ligt op de maatregelen die de overheid en hulpdiensten treffen ter voorkoming van ongeregelheden. Uitgebreide verhalen hierover verhogen slechts de verwachting dat er wel iets gaat gebeuren.

3 Aanbevelingen voor optreden tijdens de jaarwisseling

In hoofdstuk 2 beschreven wij de aanbevelingen ten aanzien van de voorbereiding op de jaarwisseling. Ondanks de voorbereiding is het mogelijk dat hulpdiensten toch genoodzaakt zijn op te treden, al dan niet met behulp van ME. Met het oog op de specifieke context van de regio doen wij drie aanbevelingen voor een eventueel optreden bij een volgende jaarwisseling.

1. **Onderzoek werkbare en veilige varianten voor het overheidsoptreden.** Denk bijvoorbeeld aan een specifieke rol voor bewoners in het naleven van en elkaar corrigeren op de gemaakte afspraken. Of varianten op de samenwerking tussen gemeente, brandweer en politie. Zij kunnen bijvoorbeeld gezamenlijk bewoners laagdrempelig aanspreken als vuren uit de hand lopen of variëren in de gehanteerde 'treintjes'-aanpak.
2. **Onderzoek welke middelen het bereik van de waarschuwingen voorafgaand het overheidsoptreden kunnen vergroten.** Centraal hierbij staat het doel ervoor te zorgen dat goedwillende bewoners en omstanders zich kunnen distantiëren van de bewoners die de openbare orde verstoren en hulpverleners belagen.
3. **Wees scherp op de externe communicatie na afloop van de jaarwisseling.** Stem als overheid en hulpdiensten de communicatie na het optreden met elkaar af. Dit is belangrijk om onbegrip en ruis te voorkomen.

Voorafgaand aan deze aanbevelingen is het belangrijk om te weten dat wij deze aanbevelingen doen terwijl wij van mening zijn dat de overheid en hulpdiensten optraden volgens vooraf gemaakte afspraken. Deze conclusie zullen wij aan het begin van dit hoofdstuk nader onderbouwen.

De overheid en hulpdiensten traden op volgens vooraf gemaakte afspraken

Uit de gesprekken en planvorming concluderen wij dat het overheidsoptreden is verlopen conform de door hun gemaakte afspraken. Deze afspraken gaan uit van een prioritering in strafbare gedragingen en een fasering in het optreden. Prioritering heeft als doel duidelijk te maken hoe verschillende strafbare feiten zich tot elkaar verhouden en in de urgentie waarmee de politie deze moet handhaven. Zo kan de overheid en politie bij schaarse inzet van capaciteit een objectieve keuze maken over waar de inzet als eerste op gericht zou moeten zijn. Fasering betekent dat het optreden zich primair richt op de-escalatie en anders steeds in verhouding moet zijn tot de situatie ter plekke. Pas als dit niet werkt, schakelt de politie over tot een zwaarder middel. Voor een nadere uitwerking van de gemaakte afspraken verwijzen we naar bijlage B.

Overheid en hulpdiensten hielden zich zowel aan de prioritering als fasering. Wij zien een duidelijke opbouw in het verloop van de afgelopen jaarwisseling én de bijbehorende reactie van de overheid en hulpdiensten. In alle dorpen is er sprake van een vuur (gevoed met zwaar materiaal) op de openbare weg. Dit verhindert de doorgang en levert gevaar op voor de directe omgeving. De gemeente en politie ontvangen meerdere meldingen. Verstoring van de openbare orde heeft de op één na hoogste urgentie bij de handhaving rond de jaarwisseling. De politie probeert laagdrempelig de aanwezigen aan te spreken. Dit leidt tot reactie; een deel van de bewoners gooit zwaar vuurwerk dat vergelijkbaar is met explosieven naar de politie. Er is dan sprake van geweld tegen hulpverleners, hetgeen de hoogste prioriteit heeft bij de handhaving rond de jaarwisseling. De hulpdiensten werken vervolgens volgens de 'treintjes'-aanpak. Dit betekent dat de politie een veilige werkomgeving creëert voor de brandweer (die de brand blust) en gemeente (die de restanten opruimt en schade herstelt). Dit gebeurt – vanwege het eerdere geweld vanuit bewoners – met behulp van beschermde ME. De ME waarschuwt de bewoners voorafgaand aan de inzet. Nadat blijkt dat dit onvoldoende effect heeft, voert de ME charges uit om ervoor te zorgen dat de brandweer veilig kan blussen. In Burdaard gebruikt de ME verdrijvingsgas om de nog aanwezige bewoners op voldoende afstand van de brandweer te krijgen. Voorafgaand aan deze inzet raadpleegt de politie de burgemeester voor toestemming en waarschuwt de politie twee keer. Een nadere uitwerking van deze opbouw inclusief voorbeelden en toetsing aan de planvorming treft u in bijlage C.

3.1 Onderzoek werkbare en veilige varianten voor het overheidsoptreden

Het kan ook tijdens een volgende jaarwisseling noodzakelijk zijn om in te grijpen. Wij adviseren daarom dat de overheid en hulpdiensten gezamenlijk onderzoek doen naar veilige en werkbare varianten op de huidige inzet. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het verbeteren van de relatie tussen politie en bewoners. Werk toe naar een eigen rol voor bewoners bij het onderling corrigeren van schendingen van de gemaakte afspraken. Daarnaast zijn er varianten denkbaar in de samenwerking tussen hulpdiensten bij het laagdrempelig aanspreken van bewoners als vuren uit de hand lopen en de *treintjes-aanpak*³. Het is goed om te beseffen dat deze mogelijkheden risico's met zich kunnen meebrengen voor de veiligheid van hulpdiensten. Het is daarom van belang om deze mogelijkheden gezamenlijk te onderzoeken voor implementatie. De bovenstaande suggesties zullen wij hierna nader toelichten.

Investeer in de relatie met bewoners en werk toe naar een eigen rol voor bewoners in de handhaving

Er zijn meer gemeentes met een historie van ongeregelheden die de trend hebben weten te doorbreken. Dit is vaak het resultaat van een sterke verbinding van de overheid en hulpdiensten met (sleutelbewoners van) de gemeenschap. Er is sprake van een gemeenschappelijk belang; alle betrokkenen hebben belang bij het feit dat er geen ongeregelheden plaatsvinden. De overheid en hulpdiensten hebben dan contact met buurtvaders, buurtmoeders, bestuurders van dorpsbelangen, jeugd- en jongerenwerkers. Voorafgaand aan belangrijke evenementen delen zij hun zorgen met de gemeente of politie en de gemeente en politie zoeken actief contact met de gemeenschap. De gemeenschap houdt de situatie zelf in de gaten. Zij zijn dan de eerste die de mede-bewoners aanspreken en aansporen zich aan de gemaakte afspraken te houden. Er is nauw contact met de overheid voor het geval dat de situatie escaleert.

Een dergelijke aanpak is vaak het resultaat van jarenlange inspanningen en samenwerking. Wij adviseren dan ook dat de gemeente en politie hierin investeren zodat zij hier tijdens evenementen en andere momenten de vruchten van plukken. Dit is niet eenvoudig. Een deel van de bewoners in de Gemeente Noardeast-Fryslân geeft aan dat de aanwezigheid van politie provocerend zou werken. De meldingsbereidheid van misdragingen zou op dit moment laag liggen, omdat een deel van de bewoners bang zou zijn voor represailles van andere bewoners. Dit is onwenselijk. Alle betrokkenen hebben baat bij een goede relatie ter voorkoming van de gebeurtenissen rondom de jaarwisseling van 2021 op 2022.

Variëren in de samenwerking tussen hulpdiensten bij het aanspreken of optreden

Een tweede mogelijkheid is dat hulpdiensten variëren in de samenwerking bij het laagdrempelig aanspreken van bewoners en de volgorde waarin de hulpdiensten optreden. De situatie is nu dat de politie de vuren inspecteert. Zij doen dit naar aanleiding van overlastmeldingen over vuren waar grote materialen op branden. Waar mogelijk spreekt de politie bewoners en omstanders hierop aan. Dit leidt in veel gevallen tot felle reacties bij bewoners. De politie zou niks te zoeken hebben in het dorp en de aanwezigheid van de politie zou volgens sommigen zelfs provocerend werken. Daarnaast is de afspraak op dit moment dat de politie een veilige werkplek creëert voor de andere hulpdiensten. De politie verdrijft de omstanders van het vuur zodat de brandweer ongestoord en veilig kan blussen en de gemeente de resten kan opruimen. Vervolgens gaat de politie als laatste weg; nadat de brandweer en gemeente klaar zijn met blussen en opruimen. Deze afspraken zijn gemaakt omdat de brandweer bij eerdere jaarwisselingen op verschillende plekken in de regio (waaronder in enkele dorpen in de Gemeente Noardeast-Fryslân) werd belaagd. Afhankelijk van de situatie ter plekke zouden overheid en hulpdiensten hierin kunnen variëren.

³ Zie bijlage B voor een uitleg over de *treintjes-aanpak*.

Politie en brandweer zouden bijvoorbeeld gezamenlijk bewoners kunnen aanspreken. Waar de politie stuit op verzet zou de brandweer op medewerking kunnen rekenen. Het brandweerkorps bestaat voor een deel uit vrijwillige brandweerlieden, die zelf vaak ook in de dorpen wonen. Zij kennen de bewoners, en de bewoners kennen hen. De brandweerlieden zouden volgens bewoners meer gezag hebben en ook in de afgelopen jaren vaker bewoners succesvol hebben bewogen het vuur te doven (bijvoorbeeld in Kollumerzwaag en Burdaard). Mogelijk kunnen politie en brandweer hierin dus vaker samen optrekken.

Een andere mogelijkheid is variëren in de gehanteerde *treintjes*-aanpak. In andere delen van het land is dit succesvol toegepast. Daar probeert de brandweer eerst te verbinden en de brand te blussen, nog voordat de politie zichtbaar ter plaatse is. Bij (groeiend) verzet kan de brandweer dan om bijstand vragen, die op dat moment al wel aanwezig en direct inzetbaar is. De politie-eenheid Oost-Nederland zou dit onder andere succesvol toepassen bij Paasvuren. Bijkomend voordeel van bovenstaand voorbeeld is dat voor (goedwillende) omstanders dan duidelijker is dat het vuur uit moet. Dit is immers evident als de brandweer komt, maar niet direct duidelijk als de politie komt. Zij hebben dan langer de tijd om zelf standig te vertrekken en/of zich te distantiëren van de kwaadwillenden.

Dat brandweer en politie gezamenlijk optrekken past ook bij het beeld van bewoners dat de brandweer de brandveiligheid beoordeelt. In de praktijk ligt dit genuanceerder. De vuren in de dorpen zijn namelijk niet alleen een brand, maar verstoren ook de openbare orde. Het levert gevaar op voor omstanders en omliggende panden. Bovendien gaan de vuren gepaard met andere strafbare feiten, zoals het afsteken van zwaar vuurwerk en geweld tegen hulpverleners. De politie is primair aan zet als het gaat om deze openbare orde verstoringen. Bewoners kijken echter vooral naar de brandweer als het gaat om vuur en zouden de aanwezige vrijwillige brandweerlieden ook wel eens vragen of het vuur nog binnen proporties is. Met bovenstaande varianten spelen de hulpdiensten hierop in.

Houdt rekening met de mogelijke risico's van deze varianten

Het is belangrijk om deze mogelijkheden nader te onderzoeken en gezamenlijk vorm te geven voordat dit kan worden geïmplementeerd. De hierboven besproken opties zijn niet zonder risico. Ten eerste omdat de afspraken over de *treintjes*methode binnen de Gemeente Noardeast-Fryslân juist zijn gemaakt naar aanleiding van eerdere incidenten. In Marrum bijvoorbeeld werd de brandweer vorig jaar zwaar bekogeld toen zij het vuur probeerde te blussen. Daarnaast is de politie getraind, gekleed en uitsluitend bevoegd om geweld te gebruiken in reactie op verzet bij bewoners. Dit in tegenstelling tot de brandweer. Als de brandweer bewoners aanspreekt, is dat dezelfde boodschap als die de politie nu verkondigt; het vuur moet uit. Dit jaar zou de brandweer in Burdaard ook kenbaar zijn gemaakt dat zij er niks te zoeken zouden hebben en weer weg moesten gaan. De reactie van omstanders kan dus hetzelfde zijn als nu gebeurde toen de politie laagdrempelig bewoners probeerde aan te spreken. Als dit het geval is, zou de politie paraat moeten staan om de brandweer direct te kunnen ondersteunen. Randvoorwaardelijk is dan dat lijnen met aangewezen bewoners kort zijn en dat afzonderlijke hulpdiensten ter plekke direct met elkaar kunnen schakelen.

3.2 Onderzoek welke middelen het bereik van de waarschuwingen kunnen vergroten

Onze tweede aanbeveling gericht op de inzet tijdens de jaarwisseling is dat overheid en hulpdiensten gezamenlijk onderzoek doen naar middelen die het bereik van de waarschuwingen (van politie-inzet) en informeren (over de noodverordening) kunnen vergroten.

De politie zegt haar verplichting om te waarschuwen overal te hebben nageleefd. Tegelijkertijd is een veelgehoorde klacht van bewoners dat de politie niet zou hebben gewaarschuwd, of dat de waarschuwing slecht en/of niet overal te verstaan was. In het kader aan het eind van paragraaf 2.1

beschreven wij dat de politie in alle dorpen zou hebben gewaarschuwd voorafgaand aan de ME-inzet en de inzet van verdrijvingsgas in Burdaard. Dit is de politie ook verplicht. Zij controleert of de waarschuwing duidelijk overkomt bij aanwezige agenten op straat of maakt dit op uit de (gewelddadige) reactie van het publiek. Een deel van de bewoners zegt de waarschuwingen toch niet te hebben gehoord. Het is aannemelijk dat beide perspectieven waar kunnen zijn. Het kan afhankelijk zijn van het tijdstip en de plek waarop iemand op dat moment aanwezig was. Vuur, muziek, gezelligheid, vuurwerk en het feit dat bewoners geen politie verwachtten, zijn mogelijke extra belemmerende factoren die rond oud en nieuw meespelen. Mogelijk kunnen andere middelen de politie ondersteunen bij de waarschuwingen. Hierbij zal gelden dat dit eenvoudiger is bij meer georganiseerde evenementen (zoals demonstraties of feesten) ten opzichte van 'spontane' feesten, zoals de vuren.

Dit geldt ook voor de noodverordening die de gemeente op 31 december 2021 om 00:30 uur afkondigde voor Anjum, naar aanleiding van de gebeurtenissen eerder die nacht, de ervaring van het jaar daarvoor en de meldingen en signalen die de politie binnenkreeg. De noodverordening hield in dat het gedurende de periode 31 december 00:30 uur tot en met 3 januari 2022 08:00 uur niet was toegestaan om in Anjum samen te scholen, de vrije doorgang te belemmeren en dat alle aanwijzingen van de politie stipt moesten worden nagekomen. De noodverordening werd gepubliceerd op de website en Twitterpagina van de gemeente, en tijdens het optreden van de politie werd omgeroepen dat er sprake was van een noodverordening. Bewoners geven aan dat zij gedurende de nacht niet op de hoogte waren van de noodverordening, of niet goed wisten wat die inhield. Ook hier kan worden nagedacht over een manier dit snel en begrijpelijk te communiceren. Mogelijk zal niet iedereen gehoor geven aan de waarschuwingen – er zullen ook omstanders zijn geweest die de waarschuwingen wel hebben gehoord, maar bewust de confrontatie hebben gezocht – maar het draagt wel bij aan het scheiden van omstanders en kwaadwillenden.

3.3 Wees scherp op de externe communicatie na afloop van de jaarwisseling

Het is van belang om als driehoek scherp te zijn op de externe communicatie, ook ná de jaarwisseling, en hier goed over af te (blijven) stemmen. Een deel van de onrust na de afgelopen jaarwisseling ontstaat door de communicatie na de inzet. De politie publiceert een persbericht, zonder afstemming met de brandweer. Een deel van de brandweerlieden kan zich niet vinden in die berichtgeving. De onrust is al gegroeid als de politie haar bericht later rectificeert. Voor de politie doet de reactie van de brandweer juist geen recht aan de situatie waarin zij zich bevonden ter bescherming van andere hulpdiensten. In de beeldvorming komen de brandweer en politie hierdoor tegenover elkaar te staan. Terwijl een deel van de brandweerlieden de politie dankbaar is dat zij door de politie-inzet veilig hun werk hebben kunnen doen. Bewoners zien in de beeldvorming een bevestiging van hun gevoelens over het politieoptreden.

Door de gebeurtenissen gezamenlijk te duiden en af te stemmen over de communicatie, kan snel feitelijk de juiste toelichting gegeven worden aan bewoners over het verloop van de nacht. Stel hierbij als doel om direct een toelichting te kunnen geven over de noodzaak van het optreden en de wijze waarop dit verliep. Dit draagt bij aan het voorkomen of beperken van onbegrip en onrust onder bewoners.

Disclaimer leerevaluatie

Deze leerevaluatie is gebaseerd op informatie die ter beschikking is gesteld, en verkregen, tijdens de periode waarin de evaluatie is uitgevoerd. Nieuwe of aanvullende informatie kan van invloed zijn op de inhoud en de geformuleerde conclusies en aanbevelingen. Het COT beschikt alleen over informatie waar het rechtsweg toegang tot heeft. Rapporten worden in beginsel in opdracht van de opdrachtgever gemaakt en niet gepubliceerd. Eén kopie wordt bewaard voor juridische, IT- en wetgeving- en toezichtdoeleinden.

Over het COT

Het COT is een gespecialiseerd bureau op het gebied van veiligheids- en crisismanagement. Ons werkterrein strekt zich uit van vraagstukken over de vormgeving van veiligheidsbeleid tot de voorbereiding op crisissituaties. Met onze kennis en kunde helpen we opdrachtgevers in complexe situaties waarbij grote risico's worden gelopen, strategische belangen op het spel staan en vaak vele stakeholders zijn betrokken. Advies, onderzoek, en training en oefening vormen de basis van onze dienstverlening. Het COT is een volledige dochteronderneming van Aon Nederland.

Meer informatie: <http://www.cot.nl> of cot@cot.nl.

© COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement 2022.

BIJLAGE A – Overzicht van het verloop per dorp

Voor deze leerevaluatie verdiepten wij ons in het verloop van de jaarwisseling in vijf dorpen binnen de Gemeente Noardeast-Fryslân. Het betreft Anjum, Ferwert, Kollumerzwaag, Marrum en Burdaard. Wij interviewden onder andere de dorpsbelangen van deze dorpen en enkele bewoners die bij de ongeregelde aanwezig waren. Deze bewoners zijn op verzoek van ons geselecteerd en uitgenodigd door de dorpsbelangen. In de gesprekken merkten we dat er veel vragen leefden over de aanpak en waarom sommige keuzes zijn gemaakt. In deze bijlage beschrijven we het verloop van de jaarwisseling per dorp op hoofdlijnen. Dit is geen feitelijke reconstructie maar een weergave van de verschillende perspectieven van de door ons geïnterviewde personen. Daarmee hopen wij antwoord te geven op een deel van de vragen die leven. Dit overzicht per dorp is gebaseerd op de gesprekken met de bewoners, dorpsbelangen, betrokkenen vanuit de hulpdiensten en gemeenten, ontvangen documenten en openbare bronnen.

Anjum

Nieuwjaarstraditie in Anjum

De nieuwjaarstraditie in Anjum bestaat uit twee onderdelen. De nacht voor de jaarwisseling is het traditie om 'het dorp wakker te houden' door vroeg in de ochtend met carbid te schieten. De jaarwisseling zelf wordt gevierd met een feest. Het Plaatselijk Belang van Anjum krijgt voor dit feest een subsidie. De subsidie wordt door de jeugd gebruikt om het feest te organiseren in de sporthal.

Aanloop naar de jaarwisseling

De jaarwisseling van 2020 op 2021 loopt in Anjum uit de hand. Vanwege de landelijke coronamaatregelen kan de gemeente geen vergunning afgeven voor het traditionele feest dat bewoners organiseren. In het dorp stoken bewoners een vuur op de kruising. Als de politie komt kijken wordt zij bekogeld met bierflessen, stenen en zwaar vuurwerk. Ook doen bewoners (valse) meldingen; de agenten die hierop afkomen, worden bekogeld. De ME wordt ingezet om de orde in het dorp te herstellen.

Iedereen is het er over eens dat deze situatie niet wenselijk is. De gemeente vraagt in oktober/november 2021 om een gesprek met het Dorpsbelang Anjum. De gemeente en het dorpsbelang voeren enkele gesprekken. Centraal in deze gesprekken staat hoe een dergelijke situatie dit jaar kan worden voorkomen. In de gesprekken besluiten gemeente en Dorpsbelang Anjum om ook de jeugd van Anjum te betrekken bij de vervolggesprekken. Op 27 december vindt een online vergadering plaats tussen het Dorpsbelang, de burgemeester, dorpencoördinator en politie om te bespreken wat er verwacht wordt in de aanloop naar de jaarwisseling. In het gesprek wordt benoemd dat het vanwege de coronamaatregelen niet mogelijk was om een vervolggesprek met de jeugd te houden. Het Dorpsbelang geeft aan dit een gemiste kans te vinden. Ook het traditionele feest kan door de maatregelen niet worden georganiseerd.

Tegelijkertijd is de traditie om het dorp 'wakker te houden' in de nacht voor Oud en Nieuw in de afgelopen jaren steeds verder uitgebreid. Steeds vroeger in december schieten jongeren met carbid of steken zij zwaar vuurwerk af. Ook zijn er in december meerdere brandjes in het dorp. Bij het Dorpsbelang Anjum en de politie komen veel klachten binnen. Een deel van de bewoners van Anjum ervaart de knallen als overlast. De jeugd heeft daarentegen het gevoel dat zij niets mogen; vaak is de politie al snel aanwezig nadat zij beginnen met carbidschieten. Daarbij voelen ook de dan geldende coronamaatregelen als restricties voor de jeugd.

De nacht van 30 december op 31 december

Vanwege de gebeurtenissen tijdens de jaarwisseling 2020/2021 is Anjum voor de politie en gemeente een dorp om extra in de gaten te houden. Inwoners geven aan dat er geruchten rondgaan in het dorp over aanwezige politie en ME. Deze geruchten zorgen voor spanning en sensatie onder de jongeren in het dorp. Ook zijn er geruchten dat bewoners (oude sloop)woningen in de brand willen steken. De ramen van deze gebouwen werden ook al eerder in december ingegooid.

's Avonds stoken de bewoners een groot vuur op de kruising van de Mûnebuorren. Bij het vuur staan niet alleen bewoners uit Anjum; ook bewoners uit andere dorpen zijn bij het vuur aanwezig. Bij de politie komen meldingen binnen over een grote groep jongeren die zich verzamelt bij de McDonalds in Dokkum om richting Anjum te gaan. De groep wordt door de politie tegengehouden voordat zij Anjum kunnen bereiken. Ondertussen wordt de brand in Anjum te groot en levert deze gevaar op voor omwonenden; de brandweer komt onder begeleiding van de politie ter plekke om het vuur te blussen.

Naar aanleiding van gebeurtenissen eerder die nacht, de ervaring van het jaar daarvoor en de meldingen en signalen die de politie heeft binnengekregen, stelt de gemeente voor het dorp Anjum een noodverordening op. Voorafgaand aan het opleggen van de noodverordening wordt de situatie in Anjum besproken in de driehoek. Op het moment dat duidelijk wordt dat de groep auto's vanuit Dokkum naar Anjum wil trekken, besluit de burgemeester op de noodverordening in te zetten. De noodverordening treedt in werking op 31 december 2021 om 00:30 uur, en geldt tot en met 3 januari 2022 om 08:00 uur. Dit houdt in dat gedurende die tijd het in Anjum niet is toegestaan om samen te scholen, de vrije doorgang te belemmeren en alle aanwijzingen van de politie stipt nagekomen moeten worden. De noodverordening wordt gepubliceerd op de website en Twitterpagina van de gemeente.

Na het blussen van het vuur en het vertrekken van de brandweer en politie, ontstaat er op de Mûnebuorren rond 2 uur 's nachts een nieuwe brand. Bij de brand zijn 100 tot 150 mensen aanwezig. Bewoners spreken van een ontspannen sfeer. Wel zouden zich enkele onbekende personen zich in de groep bevinden. Bewoners vermoeden dat dit onopvallende eenheden van de politie zijn (zogenoemde romeo's). Ook dit vuur moet worden beëindigd. Er is immers sprake van een noodverordening. De politie geeft aan de ME in te zetten omdat er tijdens de eerdere inzet met zwaar vuurwerk werd gegooid naar de politie. De ME heeft als taak de kruising leeg te maken zodat de brandweer het vuur veilig kan doven. De ME waarschuwt drie keer dat de aanwezigen het kruispunt moeten verlaten. Volgens bewoners is de oproep niet overal te horen. De groep wordt door de ME van het kruispunt verdreven. Dit verloopt zonder noemenswaardige weerstand. Wel raakt bij deze tweede inzet een agent zwaar gewond wanneer hij een groep mensen die in een tuin staat vordert het huis in te gaan. Bewoners ervaren de situatie als angstig. Bovendien zouden volgens hen de Romeo's de aanwezige groep hebben opgestookt om vervolgens plots over te gaan tot het slaan van bewoners. Deze romeo's zouden in het vervolg de groep langdurig hebben omsingeld, waardoor zij niet naar huis konden en geen vervolg konden geven aan de noodverordening. Bewoners geven tot slot aan niet op de hoogte te zijn geweest van de noodverordening of niet te hebben geweten wat dat inhield.

Na de jaarwisseling

De nacht van 31 december/1 januari verloopt rustig in Anjum. In de nasleep van de jaarwisseling vindt een gesprek plaats tussen de politie, burgemeester, gemeentemedewerkers, het Dorpsbelang Anjum en de jeugd van Anjum. De jeugd geeft aan dat het vooral steekt dat het dorp in zo'n kwaad daglicht wordt gesteld, terwijl het een klein groepje is die het verpest voor de rest door vroeg in de decembermaand elke avond carbidschieten. De politieagent die gewond raakte tijdens de inzet, heeft nog steeds last van zijn verwondingen. De dader is berecht via het snelrecht en veroordeeld tot 12 maanden celstraf (waarvan 4 maanden voorwaardelijk) voor het mishandelen van een politieagent. Voor komend jaar staat de afspraak om in gesprek te gaan met jeugd, dorpsbelang, politie, brandweer, burgemeester en wethouder om de komende jaarwisseling te bespreken.

Ferwert

Nieuwjaarstraditie in Ferwert

In Ferwert wordt er rondom de jaarwisseling veel carbid geschoten. Sinds een aantal jaar gebeurt dit ook in de nacht voor de jaarwisseling; jongeren willen dan het dorp 'wakker houden' met de knallen. Daarnaast is het voor de jeugd traditie om bijeen te komen bij de sporthal/kantine; daar wordt door de jeugdsoos een bijeenkomst georganiseerd. Vaak worden er ook branden gesticht, voornamelijk bij de Burgemeester Esselinkstraat.

Aanloop naar de jaarwisseling

In de afgelopen jaren heeft het Dorpsbelang Ferwert - Hegebeintum voor de jaarwisseling overleg met de gemeente. In 2021 vindt dit overleg niet plaats vanwege de landelijke coronamaatregelen. Wel heeft het dorpsbelang een overleg met de politie en jongerenwerker naar aanleiding van vragen van bewoners over de jaarwisseling. Bewoners nemen in de dagen voorafgaand aan oud en nieuw 2021/2022 contact op met de gemeente, o.a. over losliggend bouw materiaal in het dorp. Het bouw materiaal wordt door de gemeente en aannemer weggehaald.

Nacht van 30 december op 31 december

In de nacht van 30 december op 31 december stoken bewoners een grote brand op de rand van het dorp. Op het vuur worden tientallen banden gegooid. Bewoners gooien met zwaar vuurwerk, ook richting woningen. De politie krijgt meerdere meldingen over de situatie. Vanwege het gevaar voor omliggende woningen en de hoeveelheid autobanden die op het vuur wordt gegooid, besluit de politie dat de brand geblust moet worden. De afspraak is dat de politie ervoor zorgt dat de brandweer veilig kan blussen. Bij aankomst keert de groep zich tegen de politie. Bewoners gooien met zwaar vuurwerk en flessen. Het lukt de politie om de plek van het vuur vrij te maken; de ME is hierbij niet ingezet. De brandweer dooft het vuur en de gemeente ruimt de resten op. Het blijft die nacht onrustig in het dorp.

Nacht van 31 december op 1 januari

Naar aanleiding van de nacht ervoor en de informatie die de politie ontvangt over mogelijke ongeregelde heden tijdens de jaarwisseling, wijst de gemeente Ferwert aan als spoedveiligheidsrisicogebied (net als Anjum en Marrum). Het spoedveiligheidsrisicogebied geldt vanaf 31 december om 21:45 uur tot 1 januari om 09:45 uur. De officier van justitie neemt het besluit om binnen het spoedveiligheidsrisicogebied de last tot preventief fouilleren. Dit betekent dat de politie in de dorpen preventief kan fouilleren, om zo eventuele wapens of zwaar vuurwerk in beslag te nemen. Hierover is in driehoeksoverleg afgestemd.

Jongeren verzamelen vanaf de middag autobanden in het dorp. 's Avonds schieten jongeren met carbid en zijn er vuurtjes op verschillende plekken in het dorp, met name in het centrum. Enkele bewoners hebben het idee dat de groep jongeren er op uit is om de confrontatie met de politie te zoeken en doen meerdere meldingen bij de politie. Het leidt die avond niet tot een confrontatie met de politie. Wel geven bewoners aan de overlast die de vuren met zich mee brengt zat te zijn.

Na de jaarwisseling

Na de jaarwisseling heeft er geen gesprek plaatsgevonden tussen het Dorpsbelang en de gemeente. In de door ons gevoerde gesprekken vertellen bewoners dat er forse inspanningen worden gepleegd om de leefbaarheid in het dorp te vergroten. Bewoners zijn het zat dat die inspanningen teniet worden gedaan door de vernielingen die dorpsgenoten tijdens oud en nieuw veroorzaken.

Kollumerzwaag

Nieuwjaarstraditie in Kollumerzwaag

De traditie rond de jaarwisseling in Kollumerzwaag kent een lange geschiedenis en is in de afgelopen jaren veel veranderd. Tot 2008 werd er elk jaar een brand gestoken op de kruising van de Koarteloane en de Foarwei. Dit ging gepaard met veel vernielingen en zwaar vuurwerk.

Nadat het een jaar volledig uit de hand liep, hebben de toenmalige gemeente Kollumerland c.a., het Plaatselijk Belang, betrokken inwoners en lokale bedrijven de handen ineen geslagen om een evenement te stimuleren voor oud en nieuw. In 2008 is een groep jongeren actief geworden om met steun van gemeente en diverse geledingen in het dorp de 'Strúnersnacht' te organiseren: een groot feest voor jong en oud. Het feest vond in eerste instantie plaats op het bedrijventerrein. In de afgelopen jaren stond er een feesttent bij Café Prins, omdat er op het bedrijventerrein geen ruimte meer was. Sinds het bestaan van de 'Strúnersnacht' vonden er geen branden meer plaats op de kruising in Kollumerzwaag en is er in het dorp veel minder schade aan openbare en particuliere eigendommen. Vanwege coronamaatregelen kon de 'Strúnersnacht' de afgelopen jaarwisseling voor de tweede keer niet doorgaan. Naast het feest is het ook traditie om 's middags carbid te schieten.

Aanloop naar de jaarwisseling

Vanwege de landelijke coronamaatregelen gaat Strúnersnacht in 2020 en 2021 niet door. Tijdens de jaarwisseling van 2020/2021 staat er op kruising van de Koarteloane en de Foarwei een caravan in brand. Inwoners vertellen dat aanwezige jongeren het vuur in samenwerking met de brandweer zelf blussen.

De dag voorafgaand aan de jaarwisseling ontvangt de politie een Meld Misdad Anoniem melding. Strecking daarvan is dat de grootste brand ooit op handen zou zijn in Kollumerzwaag. Ondanks de landelijke coronamaatregelen kan het carbidschieten overdag wel plaatsvinden. Bewoners beschrijven de sfeer bij het carbidschieten als gezellig. Ook het contact met de politie – die langskomt bij het carbidschieten – verloopt gemoedelijk. Bij de politie komen 's middags een aantal meldingen binnen over caravans die klaar zouden staan om die nacht in brand te steken. De wijkagenten treffen een aanhanger met sloopafval aan; de gemeente voert deze in de loop van de dag af. De politie komt later die middag een groep jongeren tegen die hen duidelijk maakt dat zij die avond in het dorp niet welkom zijn.

De nacht van 31 december op 1 januari

's Avonds steken bewoners rond 20:30 uur een caravan in brand op de kruising van de Koarteloane en de Foarwei. Ook gooien aanwezige bewoners autobanden op het vuur. Ook op andere plekken in het dorp zijn er branden. De politie krijgt verschillende meldingen van inwoners die zich door de grootte van het vuur op de Koarteloane en de Foarwei zorgen maken over hun (nabijgelegen) huis. Daarbij blokkeert het vuur de doorgaande weg in Kollumerzwaag, waardoor een eventuele inzet van hulpdiensten zou kunnen worden bemoeilijkt. Inwoners geven aan dat auto's nog wel (stapvoets) langs het vuur kunnen rijden, waardoor volgens hen de doorgaande weg niet wordt geblokkeerd. Voor de gemeente en hulpdiensten is dit echter niet voldoende: het kruispunt moet volledig vrij blijven om snelle doorgang van hulpdiensten te kunnen realiseren.

De lokale politie komt ter plekke om de situatie te beoordelen en om bewoners te bewegen een einde te maken aan het vuur en de doorgang te herstellen. Bewoners zouden op dat moment zwaar vuurwerk in de richting van de politie gooien. Dit zorgde volgens de politie voor een onveilige situatie. Op basis hiervan achtte de politie het noodzakelijk om de ME in te zetten om een veilige werkomgeving voor de brandweer en gemeente te realiseren en een einde te maken aan de brand. Bewoners stellen dat zij uitsluitend zwaar vuurwerk in het vuur gooiden, en niet richting de politie.

De ME arriveert rond negen uur. De commandanten van de ME maken voorafgaand aan de inzet een plan. Voordat de ME het dorp binnenrijdt wordt gewacht op de gemeente, die de resten van de brand na het blussen opruimt. De politie stelt drie keer te hebben gewaarschuwd voorafgaand aan de inzet. De groep aanwezigen zou hierop hebben gereageerd met gejoel en vertrekt niet. De ME voert charges uit om het kruispunt leeg te maken zodat de brandweer veilig kan blussen. Verschillende bewoners krijgen daarbij één of meerdere klap(pen) met de wapenstok. De politie geeft aan daarbij te zijn bekogeld met bierflesjes en zwaar vuurwerk. De ME vertrekt nadat de brandweer het vuur heeft geblust en de gemeente de resten heeft opgeruimd. Bewoners vertellen dat zij de oproep van de politie niet of slechts deels hebben gehoord en hierdoor verrast te zijn door de inzet. Ook zouden zich onopvallende politieagenten (zogenheten romeo's) zich tussen het publiek hebben bewogen die zich agressief zouden hebben gedragen.

Na de jaarwisseling

In de dagen na de jaarwisseling ontstaat er in Kollumerzwaag vooral onrust over de berichtgeving in de media. De politie publiceert een persbericht waarin staat dat de brandweer om assistentie van de ME vroeg. Dit bericht wordt later door de politie gerectificeerd. Een bevelvoerder van de brandweer uit de omgeving reageert in de media het niet eens te zijn met de ME-inzet. Het voedt de onvrede over de inzet. Het Plaatselijk Belang van Kollumerzwaag heeft samen met een aantal inwoners van het dorp een gesprek met de burgemeester om de gebeurtenissen te bespreken. Bewoners geven aan geschrokken te zijn van de heftigheid van de inzet; zeker omdat het nog vroeg op de avond was en er dus veel ouders met kinderen aanwezig waren. De inzet zou bovendien onnodig en voorbarig zijn geweest.

Marrum

Nieuwjaarstraditie in Marrum

De nieuwjaarstraditie in Marrum bestaat uit het stoken van een grote brand op de kruising van de Langebuorren en de Lage Herenweg. Na twaalfen komen veel dorpsbewoners op de kruising samen om elkaar een gelukkig nieuwjaar te wensen. Vaak wordt er ook een tentfeest georganiseerd, waar inwoners na het vuur op 'de Hoeke' naartoe gaan.

Aanloop naar de jaarwisseling

Naast de kruising van de Langebuorren en de Lage Herenweg staat een leegstaand pand. In dit pand zat vroeger een Chinees restaurant, maar het gebouw staat al een aantal jaren leeg. Tijdens de jaarwisseling 2020/2021 ontvangt de politie informatie dat het leegstaande pand in brand zou worden gestoken. De brandweer komt ter plekke om het vuur te blussen, maar wordt bekogeld met zwaar vuurwerk en bierflessen. Na de inzet van de ME wordt de openbare orde hersteld, en houdt de politie vier personen aan. In de aanloop naar de jaarwisseling 2021/2022 ontvangt de politie voorafgaand aan de jaarwisseling informatie dat een groep jongeren de toegangswegen naar Marrum wil versperren met (brandende) auto's. Zij zouden willen voorkomen dat de brandweer en politie bij het kruispunt met het vuur kunnen komen. Ook zou de groep het leegstaande pand in brand willen steken. De gemeente ontvangt in de weken voor oud en nieuw verschillende meldingen bewoners. Zij vrezen voor de veiligheid van hun woning tijdens de jaarwisseling. De gemeente besluit hierop een paal met camera's bij het leegstaande pand te plaatsen. De volgende ochtend wordt de paal met camera vernield. De gemeente besluit daarom om de camera te verwijderen.

De nacht van 31 december op 1 januari

Gedurende de nacht krijgt de politie een melding over een groep mensen die flessen met benzine aan het vullen zou zijn bij het benzinestation buiten het dorp. Omdat er eerder ook signalen zijn over het verhinderen van hulpdiensten, besluit de politie een politieauto naar het dorp te sturen om polshoogte te nemen. Rond middernacht is er op de kruising van de Langebuorren en de Lage Herenweg al een behoorlijk groot vuur. Het vuur zorgt mogelijk voor gevaar voor de omliggende panden, en in het

bijzonder het leegstaande pand van het vroegere restaurant. In dat geval moet het vuur geblust worden. De politiebus die rond 1:00 uur langs rijdt om polshoogte te nemen wordt bekogeld met zwaar vuurwerk en bierflesjes. In combinatie met de gebeurtenissen van een jaar eerder en de signalen over de flessen gevuld met brandstof besluit de politie om het kruispunt eerst vrij te maken met behulp van de ME. Op deze manier kan de brandweer het vuur veilig blussen. Volgens bewoners was de sfeer vrij gemoedelijk en vormde het vuur geen gevaar voor de omgeving.

Vanwege meerdere inzetten elders is de ME met minder menskracht aanwezig in Marrum dan gebruikelijk in dergelijke situaties. Een eventuele ME-inzet zal dus effectief moeten verlopen om de veiligheid van de ME'ers te waarborgen. De politie acht het daarom verstandig om bewoners extra de gelegenheid te geven om de omgeving te verlaten. De politie besluit om in totaal vijf keer te vorderen om de omgeving te verlaten. Dit is twee keer extra dan normaal gesproken gebeurt. De aanwezige groep bewoners zou vervolgens de omgeving niet hebben verlaten, maar juist boos op de ME zijn afgestapt. De politie geeft aan hierbij te zijn bekogeld met bierflesjes en zwaar vuurwerk. De politie gebruikt geweld om de kruising vrij te maken voor de brandweer en gemeente. Omdat de ME met minder leden is dan gebruikelijk bij dergelijke situaties, is hier sprake van een kordaat optreden. Op het moment dat de kruising vrij is, blust de brandweer het vuur. De ME moet met spoed naar een andere inzet, waardoor de resten niet door de gemeente kunnen worden opgeruimd. De brandresten worden door de brandweer goed natgespoten om te voorkomen dat het vuur weer opblaait.

Bewoners zijn ontstemd over het politieoptreden. Bewoners geven aan dat zij de waarschuwingen niet hebben gehoord. De politie zou bovendien direct na de waarschuwingen de bus zijn uitgestapt om 'los te gaan' op de aanwezige bewoners. Bewoners voelden klappen zonder dat zij de kans zouden hebben gehad om zich te verwijderen en voelen zich overvallen door het politieoptreden. Van enig verzet aan de kant van bewoners zou volgens hen dus geen sprake kunnen zijn.

Na de jaarwisseling

In de nasleep vindt er een gesprek plaats op het gemeentehuis met bestuursleden van het Plaatselijk Belang, de burgemeester. Bewoners geven aan het begrijpelijk te vinden dat de politie ingreep, maar het niet eens te zijn met de manier waarop dat is gebeurd. Het plaatselijk belang schrijft hierover in een verklaring op de dorpswebsite: *'Ons in Marrum past bescheidenheid na de beschamende gebeurtenissen van vorig jaar, en enige vernielingen in de aanloop naar oud en nieuw dit jaar. We zijn dan ook terughoudend om te oordelen, maar we hebben wel vragen of dit optreden op deze wijze nodig en proportioneel was. Je blijft af van politie en hulpverleners, maar verdienen in een rechtsstaat goedwillende inwoners niet ook bescherming in plaats van klappen?'*

Burdaard

Nieuwjaarstraditie in Burdaard

Op oudjaarsdag schieten bewoners traditioneel in de ochtend en middag met carbid. Een groep bewoners organiseert dit carbidschieten wat inmiddels is uitgegroeid tot een evenement. Daarnaast verzamelt de jeugd hout voor het vuur dat zij 's nachts stoken. Sommige jaren wordt er een feest georganiseerd in het multifunctioneel centrum van het dorp. De animo hiervoor valt vaak tegen. De traditie draait voornamelijk om het vuur dat jongeren rond 1:30 aansteken. Het grootste vuur is op de kruising van de Hoofdweg, Brugweg, Dokkumerstraatweg en Steenendamsterweg, waar jong en oud samenkomen. Wanneer het later op de avond wordt, is het voornamelijk een feestje voor de jeugd. Niet alle bewoners van Burdaard zijn blij met het vuur: sommigen ervaren dit vooral als overlast.

Aanloop naar de jaarwisseling

In de afgelopen jaren wordt in Burdaard geen feest georganiseerd. Voor het organiseren van het feest krijgt het Dorpsbelang subsidie van de gemeente, maar daarmee is het ook verantwoordelijk voor wat er tijdens het feest gebeurt. Voor de feestcommissie in Burdaard is dat een reden geweest om

terughoudend te zijn. Wel worden er vergunning aangevraagd voor het carbidschieten. In de aanloop naar de jaarwisseling 2021/2022 wordt 's middags door de jeugd hout verzameld voor het vuur van die avond.

De nacht van 31 december tot 1 januari

Rond 1:00 uur 's nachts verzamelen inwoners van Burdaard zich op de kruising. Er is muziek en wat te drinken en het vuur wat is gestookt wordt steeds groter doordat een vaste groep het vuur blijft voeden. Ook wordt er vuurwerk af gestoken. Gedurende de nacht ontvangt de politie meldingen over een grote brand. Het vuur is volgens de politie dan dusdanig groot dat het een gevaar vormt voor de omgeving. Omliggende bewoners hebben last van de rook die van het vuur vandaan komt, waaronder in slaapkamers. Het vuur is op de doorgaande weg, waardoor eventuele inzet van hulpdiensten kan vertragen. Inwoners geven aan dat het vuur dit jaar niet de gehele kruising bezet; auto's kunnen stapvoets om het vuur heen. Gemeente en politie hebben echter afgesproken dat er sprake moet zijn van een onbelemmerde doorgang zodat de weg vrij is voor eventuele inzet van ambulances en andere hulpdiensten. Op het moment dat daar een vuur met omstanders plaatsvindt, is dat wat de gemeente en hulpdiensten betreft niet het geval. Het vuur moet dan dus worden geblust. De politieagenten die polshoogte komen nemen, worden belaagd met vuurwerk en bierflesjes en vluchten het dorp uit. Ook de brandweer benoemt dat bewoners hen duidelijk maakte dat de brandweer er niks te zoeken zou hebben en weer weg moet gaan. De politie acht het noodzakelijk om de ME in te zetten omdat hun collega's worden belaagd. De ME zorgt voor een lege kruising zodat de brandweer veilig kan blussen en de gemeente de resten kan opruimen. Bewoners geven daarentegen aan dat iemand van de brandweer rond 3:15 uur zou hebben gezegd dat het vuur niet te groot zou zijn. De brandweer zegt hierover dat deze opmerking niet met de intentie is om te tolereren. De brandweer is zich immers bewust van het feit dat de politie gaat over de openbare orde die op dat moment in het geding is en niet de brandweer.

De politie stelt dat de ME voor de inzet drie keer waarschuwt dat de aanwezigen zich moeten verwijderen van de kruising. Volgens inwoners waren de waarschuwingen door de muziek, de hoeveelheid mensen, het vuurwerk en het knetterende vuur niet overal (goed) te horen. Ook zou meespelen dat de politie vanaf de brug arriveerde. Mensen die verder weg stonden, zouden hierdoor de waarschuwingen niet hebben kunnen horen. Inwoners vertellen overvallen te zijn door het optreden van de politie; er is volgens hen geen moment om weg te gaan van de kruising. De ME geeft daarentegen aan direct na het uitstappen te worden bekogeld met zwaar vuurwerk en bierflesjes, en voert daarom charges uit. Dit heeft geen effect op een deel van de nog aanwezige groep; er wordt met bierflesjes en zwaar vuurwerk richting de ME gegoid. Een ander deel van de bewoners vlucht weg.

De kruising is inmiddels leeg, en de brandweer begint met het blussen van het vuur. Ondertussen wordt de ME nog steeds belaagd. Het lukt de ME niet om met charges de groep buiten gooiafstand te krijgen; zwaar vuurwerk, waaronder een vuurwerkgranaat, ontploft direct naast de ME'ers. Om meer afstand te creëren tussen de aanwezige groep en de ME (zodat de bierflesjes, bakstenen en zwaar vuurwerk de agenten niet meer kunnen bereiken), vraagt de politie toestemming voor het gebruik van verdrijvingsgas. Nadat de burgemeester toestemming geeft, wordt er verdrijvingsgas ingezet om de groep op afstand te krijgen. Dit werkt, totdat het verdrijvingsgas na een aantal minuten is vervlogen. De groep loopt langzaam weer richting de ME, en trekt daarbij stenen en houten palen uit de straat – ogenschijnlijk om mee te gooien. De ME zet voor de tweede keer verdrijvingsgas in om de afstand tussen de groep en de ME te vergroten. Bewoners geven aan dat slechts een enkeling de confrontatie met de politie zocht, terwijl het merendeel zich bij elkaar verzamelt om steun bij elkaar te vinden. De brandweer en gemeente zijn intussen klaar met het blussen en opruimen van het vuur op de kruising. De ME trekt zich terug, nog steeds onder grote druk; waar zij normaal voor het instappen in de bus het verdrijvingsgas van hun kleding afkloppen, stappen zij nu direct in de auto om zo snel mogelijk weg te kunnen. Zij kloppen hun kleding buiten het dorp later schoon.

De inzet van verdrijvingsgas en de aanhoudende belaging van de ME vindt plaats in één van de vier straten die uitkomt op de kruising. Tegelijkertijd is er ook een groep aanwezigen van de kruising weggerend nadat de ME ter plaatse kwam. Zij willen naar huis. Een deel van hen moet daarvoor over de brug vanwaar de ME zich richting het dorp beweegt. Sommige inwoners vragen de ME of zij over de brug naar huis mogen. De ME reageert hierop volgens de inwoners schreeuwerig en agressief. De politie geeft aan de inwoners niet over de brug door te kunnen laten, omdat dit het risico met zich meebrengt dat politie elders bewoners in haar rug krijgt. Inwoners moeten daardoor wachten totdat het politieoptreden klaar is voordat zij de brug over kunnen naar de andere kant van het dorp.

Na de jaarwisseling

Een aantal bewoners van Burdaard zoekt na de jaarwisseling de media op: zij voelen zich na eerdere berichtgeving van de overheid en hulpdiensten in de media genoodzaakt hun kant van het verhaal te vertellen. Juist het optreden van de ME zou gewelddadig zijn geweest. Zij ervaren dit als 'machtsvertoon'. Een week na de jaarwisseling vindt een gesprek plaats met de burgemeester, adviseurs van de gemeente en het Dorpsbelang van Burdaard en bewoners. Bewoners vertellen dat hun vertrouwen in de hulpdiensten is gedaald door wat zich afspeelde. Ook benadrukken zij het belang van het op tijd in gesprek gaan met elkaar in de voorbereiding. Daarbij is het ook belangrijk om de afgelopen jaarwisseling af te sluiten.

BIJLAGE B – Planvorming overheid en hulpdiensten

De planvorming

De politie en alle gemeenten binnen de regio bereiden de jaarwisseling van te voren gezamenlijk voor. Binnen regio Noord zijn er zorgen over de wijze waarop oud en nieuw in de afgelopen jaren werd gevierd. Door middel van een meerjarenplan beogen overheid en hulpdiensten gezamenlijk toe te werken naar een veiliger verloop van de jaarwisseling.

Beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen: prioritering en fasering

De voorbereiding van de overheid en hulpdiensten resulteert onder andere in beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen, inclusief een algemeen draaiboek. Dit zijn landelijke kaders die de politie opstelt. In het Regionaal Bestuurlijk Politie Overleg (RBPO) is dit landelijke kader door alle burgemeesters in Noord Nederland geaccordeerd. Deze stukken beogen de dialoog tussen het gezag en de politie te ondersteunen. De overheid en hulpdiensten streven hierbij om tot een uniform landelijk kader te komen. Overheid en hulpdiensten zijn gebaat bij een uniform kader over wat wel en niet wordt toegestaan en welke prioritering strafbare feiten ten opzichte van elkaar hebben; capaciteit is immers schaars en het is belangrijk hier vooraf afspraken over te maken. Voor bewoners dragen landelijke kaders bij aan rechtsgelijkheid en voorspelbaarheid in het overheidsoptreden.

In de beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen zijn vooral de prioritering en fasering belangrijk. Topprioriteit binnen de handhaving gaat uit naar de veiligheid van hulpverleners: het belemmeren van het optreden van politie en medewerkers met een publieke taak wordt niet getolereerd, zeker als dit gepaard gaat met (dreigend) geweld tegen hulpverleners. Op de tweede plek staat de handhaving op de openbare orde, gevolgd door het vuurwerkverbod en Covid-maatregelen. Meer concreet tolereert de overheid bijvoorbeeld niet:

- Het op enige wijze veroorzaken van direct gevaar voor personen of goederen.
- Het opzettelijk toebrengen van schade aan (eigendommen van) derden.
- Het plegen van openlijk geweld, brandstichting en/of vernieling.
- Overtreding van eventueel uitgevaardigde noodbevelen, (overige) noodverordeningen, gebiedsverboden.
- Het belemmeren van de doorgang van het verkeer.

De overheid en hulpdiensten grijpen gefaseerd in bij ontoelaatbare gedragingen:

- Bij wanordelijkheden wordt eerst gebruik gemaakt van jongerenwerkers, BOA's, wijkagenten of andere politiemedewerkers van de basispolitiezorg. Pas als dat niet mogelijk is of niet tot het gewenste resultaat leidt, kan de politie de ME inzetten. Randvoorwaarde is de inachtneming van proportionaliteit en subsidiariteit. Dat wil zeggen dat het politieoptreden in verhouding moet zijn met de strafbare gedragingen en er geen andere – minder ingrijpende middelen – voorhanden zijn. Vastgelegd is dat de politie eerst mensen probeert aan te spreken op hun gedrag. Dialoog en de-escalatie zijn leidend.
- Voorafgaand aan ME-inzet wordt de burgemeester om toestemming gevraagd. Als dit – vanwege het acute gevaar – niet mogelijk is, zal de burgemeester zo spoedig mogelijk achteraf worden geïnformeerd.
- Tot slot kan de ME op drie manieren worden ingezet; variërend van zonder bescherming (regulier politie-uniform en cap – fase 1), in ME-tenue (fase 2) tot volledige bescherming (bescherming, helm en schild) – fase 3.

Ook maken overheid en politie afspraken over de inzet van zwaardere geweldsmiddelen die de politie ter beschikking heeft. Voor de jaarwisseling in de Gemeente Noardeast-Fryslân is daarbij van belang de inzet van verdrijvingsgas. Dit mag pas worden gebruikt na goedkeuring door het bevoegd gezag (m.u.v. noodweer), na voorafgaande waarschuwing, uitsluitend met beschikbaarheid van vluchtwegen en uitsluitend door speciaal geoefende politieambtenaren.

Treintjes-aanpak

In de inzetplannen en draaiboek is de treintjes-aanpak vastgelegd. Dit is een samenwerkingsafspraken tussen gemeente, politie en brandweer. De aanpak houdt in dat de politie altijd als eerste ter plaatse komt, met als doel het creëren van een veilige werkplek voor andere hulpdiensten zoals de brandweer en de gemeente. Dit is een specifieke politietoekassing naast het herstellen van de openbare orde en strafrechtelijk/bestuurlijk handhaven. In het geval van een vuur komt daarna de brandweer ter plekke om het vuur te blussen. Tot slot is het de beurt aan de gemeente: zij ruimen de restanten direct op om te voorkomen dat bewoners het vuur direct weer kunnen aanwakkeren. De politie gaat altijd als laatste weg; nadat de brandweer en gemeente klaar zijn met blussen en opruimen.

Noodverordening, spoedveiligheidsrisicogebied en last onder dwangsom

Naast het draaiboek, de beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen en samenwerkingsafspraken, neemt de gemeente ook een aantal specifieke maatregelen. Zo stelt de Gemeente Noardeast-Fryslân een noodverordening in voor Anjum in de nacht van donderdag 30 december 2021 en vrijdag 31 december 2021. Naar aanleiding van de gebeurtenissen eerder die nacht, de ervaring van het jaar daarvoor en de meldingen en signalen die de politie binnenkrijgt, treedt de noodverordening in werking op 31 december om 00:30 uur en geldt deze tot en met 3 januari 2022 om 08:00 uur. Dit houdt in dat gedurende die tijd het in Anjum niet is toegestaan om samen te scholen, de vrije doorgang te belemmeren en dat alle aanwijzingen van de politie stipt nagekomen moeten worden. Na de noodverordening worden Anjum, Ferwert en Marrum op 31 december 2021 aangewezen als spoedveiligheidsrisicogebied. De spoedaanwijzing hiertoe gaat in om 21:45 uur en duurt tot 1 januari 2022 om 09:45 uur. Binnen het veiligheidsrisicogebied besluit de officier van justitie tot het opleggen van de last tot preventief fouilleren. Daarnaast moeten aanwezigen in het gebied de bevelen van politie opvolgen. Aanleiding voor het aanwijzen van het veiligheidsrisicogebied zijn de ongeregelheden in Anjum en Ferwert op 30 december 2021, en signalen dat ook op 31 december in deze dorpen en in Marrum wanordelijkheden zouden kunnen ontstaan. Tot slot maakt de gemeente gebruik van (preventieve) lasten onder dwangsom. Meerdere personen die aangehouden waren tijdens de jaarwisseling 2020/2021 ontvangen een preventieve last onder dwangsom: een verbod om op een openbare plaats deel te nemen aan een samenshopping, of op een andere manier bij te dragen aan ongeregelheden. Op straffe van een boete. Daarnaast ontvangen ook meerdere personen die betrokken zijn bij een aanhouding in Anjum op 30 december 2022 deze last onder dwangsom; zij mogen ook geen vuurwerk in bezit hebben. Anders zouden zij bestuurlijk kunnen worden beboet.

BIJLAGE C – Verloop jaarwisseling in relatie tot de planvorming

In hoofdstuk drie kunt u lezen dat wij van mening zijn dat de overheid en hulpdiensten optraden volgens vooraf door hun gemaakte afspraken. In deze bijlage lichtten wij zowel de belangrijkste afspraken als de opbouw van het overheidsoptreden nader toe. Deze bijlage vormt daarmee een nadere onderbouwing van onze conclusie in hoofdstuk drie, alsmede een combinatie van het verloop van de jaarwisseling per dorp (bijlage A) als de planvorming (bijlage B).

Vuur levert gevaar op voor omgeving

In de dorpen is sprake van een groot vuur op de openbare en doorgaande weg die gevaar oplevert voor omwonenden. Bijvoorbeeld omdat grote materialen (zoals caravans, autobanden etc.) in brand worden gestoken en veel rookgevaar of brandgevaar oplevert. Zowel politie als gemeente krijgen hierover diverse klachten en meldingen voorafgaand aan en tijdens de jaarwisseling. Een dergelijke openbare orde-verstoring krijgt de op één na hoogste urgentie bij de handhaving rond de jaarwisseling, blijkt uit de beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen.

Laagdremkelig aanspreken op gevaarstelling leidt tot reactie

De politie tracht laagdrempelig een beeld te krijgen van de feitelijke situatie. Dit is in lijn met de gefaseerde aanpak zoals de politie deze nastreeft (beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen). Bijvoorbeeld in Kollumerzwaag neemt de wijkagent polshoogte en in Marrum zet de politie een auto met camera in. Dit leidt tot reactie van het publiek. De politie wordt kenbaar gemaakt dat zij niet welkom zijn en worden bekogeld met zwaar vuurwerk of flessen. Dit zijn ontoelaatbare gedragingen die de hoogste prioriteit hebben in de handhaving; geweld tegen hulpverleners en (ernstige) verstoring van de openbare orde.

Veilige werkomgeving creëren voor het blussen

De hulpdiensten gaan de gevaarlijke situatie beëindigen. Hulpdiensten volgen hierbij de treintjes-aanpak die zij vooraf afgesproken. De politie heeft als taak een veilige werkplek voor de overige hulpdiensten te creëren. Vanwege de eerdere reacties van een aantal bewoners richting politie is het nodig om dit te doen met behulp van volledig beschermde ME (fase 3 – beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen). Voorafgaand aan de ME-inzet moet de politie de aanwezigen waarschuwen. De politie geeft aan in alle dorpen drie keer te hebben gewaarschuwd. Specifiek in Marrum zou de politie twee keer extra hebben gewaarschuwd (dus in totaal vijf keer). De politie vergewist zich ervan of bewoners de waarschuwing hebben gehoord. In sommige gevallen controleren zij dit bij aanwezige politie ter plekke, in andere gevallen maakt de politie dit op uit de reactie van bewoners. Het publiek zou juichen en met voorwerpen naar de politie gooien.

Deel van de bewoners reageert met (heftig) geweld op politie

Een deel van de bewoners reageert fel. De politie is in alle dorpen geconfronteerd met fors geweld. De politie is bekogeld met zwaar vuurwerk, flessen en andere materialen. Dit leidt tot acht gewonde hulpverleners. Meerdere agenten hebben bijvoorbeeld nog steeds last van gehoorschade en zijn hierdoor niet in staat om te werken. Dit heeft veel impact op het persoonlijk leven van de betreffende personen en hun families. Betrokken agenten beschrijven dat het vuurwerk soms zo hard is dat dit de luchtdruk door de beschermende ME-kleding voelbaar is. De politie past geweld toe in reactie op dit geweld en om het beoogde resultaat te bereiken; een veilige werkomgeving voor de brandweer en gemeente zodat zij veilig konden blussen en opruimen. In alle dorpen is dit gelukt.

Inzet verdrijvingsgas in Burdaard

In Burdaard was hier verdrijvingsgas voor nodig. Ook in Burdaard leiden de waarschuwingen van de politie tot veel reactie van een deel van het publiek. Hierdoor kost het veel moeite om de kruising leeg te maken en alle toegangswegen af te zetten. In een specifieke straat is het geweld zo fors dat de

politie zich genoodzaakt voelt om verdrijvingsgas in te zetten om het publiek op een veilige afstand te krijgen. De politie stelt – conform haar verplichting – voorafgaand aan deze inzet twee keer te hebben gewaarschuwd. Voorafgaand aan de inzet van verdrijvingsgas raadpleegt de politie de burgemeester, die toestemming geeft voor de inzet van dit zwaardere gewelddsmiddel.

BIJLAGE D – Respondentenlijst op functie

Rol
Burgemeester gemeente Noardeast-Fryslân
Teamleider Veiligheid gemeente Noardeast-Fryslân
Beleidsadviseurs Veiligheid gemeente Noardeast-Fryslân
Communicatie adviseur gemeente Noardeast-Fryslân
Dorpencoördinatoren gemeente Noardeast-Fryslân
Dorpsbelangen en inwoners Ferwert, Anjum, Kollumerzwaag, Marrum en Burdaard
Officier van Justitie
Vrijwillig ploegleider bevelvoerders brandweer
Medewerker planvorming brandweer
Officier van Dienst brandweer
Teamchef politie
Hoofd Handhaving SGBO
Algemeen Commandant SGBO
Groepscommandant en locatiecommandant politie
Operationeel Expert politie
Hoofd Operatiën Eenheid Noord-Nederland
Taakcommandant Orde Handhaving TDA
Algemeen Commandant TDA
Verschillende ingezette ME'ers
Wijkagenten
Officier van Dienst Meldkamer